

Dela Aleksandra Tišme u izdanju Akademске knjige

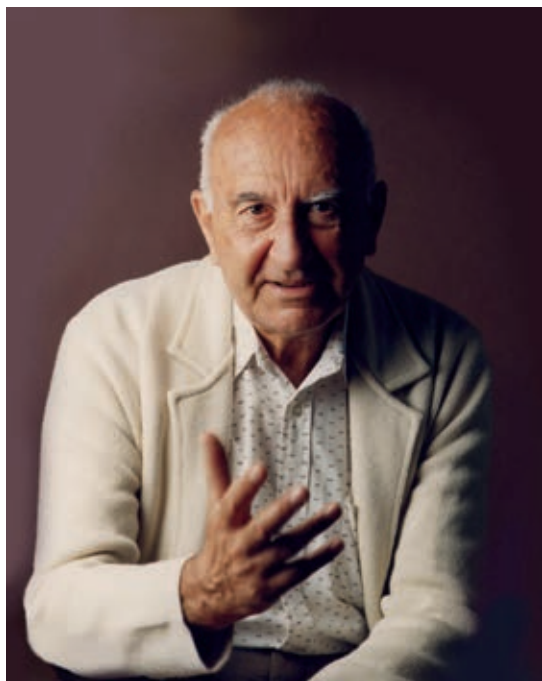
Čovek ne postoji bez sećanja

Piše: Gordana Draganić Nonin

Povodom obeležavanja desetogodišnjice od smrti čuvenog pisca Aleksandra Tišme Kulturni centar Novog Sada je u prostorijama novosadskog organka Srpske akademije nauka i umetnosti organizovao književno veče posvećeno književnom opusu i značaju Tišminog dela

Povodom obeležavanja desetogodišnjice od smrti čuvenog pisca Aleksandra Tišme Kulturni centar Novog Sada je u prostorijama novosadskog organka Srpske akademije nauka i umetnosti organizovao književno veče posvećeno književnom opusu i značaju Tišminog dela – sa posebnim naglaskom na dve nove knjige iz njegovih celokupnih dela: romanu „Kapo“, kao i memoarskoj prozi „Sečaj se večkrat na Vali“.

Ovaj kapitalni izdavački poduhvat radi izdavačka kuća „Akademska knjiga“ iz Novog Sada, koja je

2010. godine započela izdavanje celokupnih Tišminih dela sa objavljivanjem antropološkog romana „Ženarnik“ iz piščeve zaostavštine. Od tada su objavljene i sledeće Tišmine knjige: „Upotreba čoveka“, „Škola bezbožništva“, „Knjiga o Blamu“, „Dozvoljene igre“ i „Pesme i zapisi“.

O romanu „Kapo“, o čoveku koji je u jednom trenutku imao slobodu da bira i koji je izabrao da postane zločinac, i o knjizi „Sečaj se večkrat na Vali“ – svojevrsnom „izveštaju o sopstvenom životu“, govorili su akademik Svetozar Koljević, predsednik Matice srpske Ivan Negrišorac, književni kritičar Vladimir Gvozden i urednik izdanja Gorana Raičević. Aleksandar Tišma ostaće upamćen kao naš cenjeni romansijer, pesnik, pisac pripovedaka, drama, prevodilac i kao urednik u Matici srpskoj. Rođen je 16. januara 1924. godine u Horgošu, a preminuo 15. februara 2003. u Novom Sadu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Novom Sadu, a studije engleskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1954. godine. Od 1945. do 1949. godine Tišma je radio kao novinar u „Slobodnoj Vojvodini“ i „Borbi“, a od 1949. do 1981. godine bio je urednik u Izdavačkom preduzeću Matice srpske u Novom Sadu i urednik Letopisa Matice srpske od 1969. do 1973. Prevodio je sa mađarskog i nemačkog jezika. Njegova književna dela prevedena su na oko 20 svetskih jezika.

Prema rečima akademika Svetozara Koljevića, upravo po percepciji svetske javnosti i svetskih pisaca, kod kojih se Tišmino delo visoko kotira i ceni, primećujemo da naša javnost često nije ni

svesna koliko je Tišma veliki i cenjeni pisac u svetskim krugovima. Koljević smatra da se Tišma bavio univerzalnim temama na jedan univerzalni način, on je upravo zbog toga blizak krugu svetskih pisaca, dok se i u njegovom poreklu već susreću različite nacionalne pripadnosti i estetike. – Među srpskim piscima koji su obrađivali takozvanu internacionalnu temu, tematiku sukoba svetova i civilizacijskih problema, Tišma zauzima jedno sasvim posebno mesto, jer on se nije sa time samo susretao kao pisac, kao prozno „ja“, već je sve te antagonizme ili bogatsva nosio u sebi i po poreklu i po obrazovanju, po jednom specifičnom ličnom doživljaju, rekao je Koljević, napominjući da je samim tim Tišma u sebi nosio jezike tri nacije: srpski na kom je pisao, ali i mađarski i jevrejski kulturni identitet. – Uvek je u sebi nosio taj dvojni identitet, nespreman da se podvoji, osećajući kao svojevrsan gnev tu podelu da li je Srbin ili Jevrejin, želeći i žaleći što istovremeno nije oboje. U tom smislu, Tišma jeste pisao na srpskom jeziku, ali njegovo tematsko težište je često stajalo na jevrejskom tlu, ako bi se to moglo reći uz ograničenost tumačenja koje bi to donosilo. Poznavajući ga i lično, mogu da kažem da je Tišma bio jedan autentični pesimizam, te u njegovim delima i žrtve i preživeli dele jednu istu sudbinu, u kojoj ipak ima nade za tom jednom višom životnošću, zaključio je Koljević.

Govoreći najpre o njegovom romanu „Kapo“, Vladimir Gvozden objašnjava da je čitav modernizam u srpskoj književnosti usko povezan sa stanjem nesreće. U tom duhu, može se posmatrati i književnost Ive Andrića, Danila Kiša, Miloša Crnjanskog i drugih, ali u slučaju Tišme to stanje je podcrtano na jedan daleko dramatičniji način. – Tišma se prvi, kroz svoju književnost i zapise, počeo na neki način baviti pitanjem odnosa žrtve i zločinca. Ta tema je tek kasnije masovno počela biti obrađivana u analitičkoj psihologiji tokom devedesetih godina. Treba reći da je Tišma iskustvo preživljavanja osetio na svojoj koži, pre svega zbog svog porekla. Za njega je ta Srednja Evropa, kojoj na neki način i on građanski pripada, bila suštinski tlo zla, ali ona je njega i privlačila, davala mu uvid, materijal za književnu građu. Zato se može reći da je samog Tišmu, ali pre svega njegovu književnost, kao ključnu potku, obeležila sama tematika preživljavanja, rekao je Gvozden.

Sam Tišma je pisao da je čovek memorija, da čovek ne bi mogao da egzistira bez sećanja kao bitnog egzistencijalnog bića njegovog postojanja, kao uostalom ni čitave nacije i civilizacije. U tom smislu, i Ivan Negrišorac i Gorana Raičević se slažu da je Tišma isticao svoju srpsko-jevrejsku dvojnost, dok je Negrišorac posebno istakao

umešnost urednikovanja Aleksandra Tišme za vreme njegovog rada u izdavačkoj delatnosti Matice srpske, kao i Letopisu Matice srpske. Osvrnuvši se na memoarske zapise pisca, Negrišorac napominje da je Tišma sebe, sudeći prema biografiranoj proznoj građi, što naravno najverovatnije nema veze za stvarnom piščevom ličnošću, predstavio kao jedan krajnje problematičan lik, sa jakim i intenzivnim unutrašnjim protivrečnostima i podvojenostima. Zbog toga, kaže Negrišorac, Tišma nikada nije bio pogodan za idealizaciju i nekakvu idolatriju koja bi bila politički iskorišćena, dok sam Tišma na izvestan način pisanju pristupa kao nekoj vrsti terapije u kojoj njegovi antagonizmi bivaju obrađivani i dovođeni do kraja.

Aleksandar Tišma je za književno stvaralaštvo dobio mnogobrojne nagrade i priznanja u zemlji i inostranstvu: Brankovu nagradu (1957), Oktobarsku nagradu Novog Sada (1966), Nolitovu nagradu (1977), NIN-ovu nagradu (1977), Nagradu Narodne biblioteke Srbije za najčitaniju knjigu (1978), Književnu nagradu „Szirmai Karoly“ (1977. i 1979), Andrićevu nagradu (1979), Nagradu Oslobođenja Vojvodine (1982), Nagradu Željezare Sisak (1984), Sedmojulsku nagradu SR Srbije (1988), Nagradu za evropski feljton u Brnu (1993), Nagradu Lajpciškog sajma knjiga (1996), Državnu nagradu Austrije za evropsku književnost (1996), Nagradu grada Pa-

Posveta koja se ruga našoj zamišljenoj prošlosti

Kada je knjiga „Sečaj se večkrat na Vali“ prvi put objavljena 2000. godine, dakle za piščeva života, čitaoci su se susreli sa „izveštajem o mome životu“ kako je Tišma još u prvoj rečenici označio ovu autobiografsku prozu koju je napisao 1991. godine, u jednom „podrugljivom i propastonosnom trenutku“ u kojem se raspada država „u kojoj sam proživeo vek“. Naslov je uzeo iz jedne školske sveske plavih korica, u kojoj je kaligrafskim rukopisom bila ispisana posveta „Sečaj se večkrat na tvoju prijateljicu Vali“ sa datumom 7. maj 1945. godine.

„Već odavno, ako mi sveska slučajno padne pod ruku, ove me reči ispune pokajničkom tugom, a danas mi se čini da one mogu da posluže kao ironičan komentar razdoblja koje sam proživeo. Zašto? Zato što se zapravo jedva sećam ličnosti koja je posvetu napisala, tako da večno sećanje na koje ona poziva kao da se ruga ne samo meni i „mojoj prijateljici Vali“, nego i čitavoj ozbiljno zamišljenoj našoj prošlosti što se sad izmiče u nepostojanje, u propast“, napisao je Tišma na samom početku svoje ispovesti.

lerma „Mondello“ (2000), Februarsku nagradu grada Novog Sada (2001), Nagradu „Svetozar Miletić“ za publicistiku (2002) i posthumno Vukovu nagradu (2003).

Dobitnik je ordena Legije časti Republike Francuske. Bio je redovni član Srpske akademije nauka i umetnosti i član Akademije umetnosti u Berlinu.

Akadska knjiga iz Novog Sada je u projektu izdavanja Celokupnih dela Aleksandra Tišme predvidela 25 knjiga, uključujući i piščev Dnevnik u dva toma, Zapise o književnosti u tri toma, „Šta sam govorio“, Pisma, „Oko svoje ose“, „Koje volimo“, „Široka vrata“ i druga poznata dela ovog književnika. Knjige je likovno opremio Atila Kapitanj. ■

